

Hulumtim për të drejtat e punës për komunitetet Rom, Ashkali dhe Egjiptas

Financuar nga
Bashkimi Evropian

Akava botuipë si produkti vash kotar financialuno phikodeyipe kotar Euorapaki Unia ano rami e proyektesko "Garavipe thay promovipe e bukyake hakayengo kotar qalavde grupe ano bukyako than". Andripe si respondipe numay e "BRO Durmish Aslano". Thay na promovinela o phedikipeya e Europake Uniake, ATRC yase BIRN KOSOVO.

Ky botim është prodhuar me mbështetjen financiare të Bashkimit Evropian në kuadër të projektit "Mbrojtja dhe promovimi i të drejtave të punës të grupeve të cenuara në tregun e punës". Përmbajtja e tij është përgjegjësi e vetme e "OJQ Durmish Aslano" dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet e Bashkimit Evropian', ATRC ose BIRN KOSOVO.

Përmbajtja

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE.....	5
TË DALURAT NGA DEBATET	9
Niveli i punësueshmërisë tek të rinjtë e Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptas në Komunën e Prizrenit	11
Faktorët negative që ndikojnë në mos punësim të komunitetit	13
Monitorimi i institucioneve	15
TË DALURAT NGA TAKIMET ME KOMUNITETIN	18
Rekomandimet	26

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Hulumtimi "Drejtat e punës tek komunitetet Rom, Ashkali dhe Egjiptas në Komunën e Prizrenit" trajton sfidat dhe problemet që përballen komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian në komunën e Prizrenit në lidhje me aspektin e punësimit. Ky hulumtim është realizuar në kuadër të projektit "Mbrotjtja dhe promovimi i të drejtave të punës të grupeve të cënuara në tregun e punës" i cili ka pasur për qëllim të ndihmojë në forcimin e pozitës së komunitetit rom në aspektin ekonomik dhe social përmes punësimit.

Metodologjia e hulumtimit

Ky hulumtim është realizuar duke përdorur metodë të përzier duke përfshirë fokus grupe me komunitetin dhe intervista me akterë relevantë për mbrotjtje dhe promovim të të drejtave të punës në komunën e Prizrenit, dhe anketim online.

Përmes takimeve të drejtpërdrejta me pjestarët e komuniteteve, është synuar të kuptohen më mirë nevojat dhe shqetësimet e tyre. Lagjet e përfshira në këtë hulumtim janë Terzimahalla, Qytmahalla, Jeta e Re dhe Dardania të komunës së Prizrenit.

Ndërsa, nëpërmjet debateve me pjestarët e komuniteteve, institucioneve dhe organizatave, është krijuar një forum ku

komuniteti rom mund të shprehë shqetësimet e tij dhe të marrë pjesë në proceset vendimmarrëse. Këto debate janë realizuar në studio dhe do të fokusohen në çështje të rëndësishme për komunitetin, si përfshirja politike, arsimi, diskriminimi dhe të drejtat e grave. Moderatorin do të sigurojë organizimin dhe dokumentimin e debatit për të përcjellë raportin përfundimtar.

Pra, gjithsej 12 emisione me tematikën mbi “Të drejtat punëtorëve” me 12 mysafirë të ndryshëm dhe nga 4 trajnimet e mbajtura me 84 persona pjesëmarrës 45 gra dhe 34 burra janë inkuduar në këtë raport hulumtues, të gjitha të dhënat dhe gjetjet e hulumtimit janë pjesë e këtij hulumtimi. Përveç kësaj, raporti do të përfshijë edhe rekomandime dhe konkluzione të bazuar në takimet në terren dhe debatet e zhvilluara.

Pyetjet e debateve

1. Si e konsideroni nivelin e punësimit të komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian?
2. A mund të na tregoni cilat janë përpjekjek në Komunën e Prizrenit për punësimin e komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian?
3. Cilat janë faktorët që ndikojnë në punësimin e ulët të komuniteteve dhe nivelin e ulët të njohurive rreth të drejtave të punës?
4. Cfarë duhet të bëhet që komunitetet të informohen dhe të kenë njohuri me të madhe për të drejtat e punës, anëtarësim në sindikata dhe pajisje me kontrata të punës?
5. Cfarë duhet të bëjnë QAP-et ose Agjencia e Punësimit dhe OJQ-të për të emancipuar komunitetet për të drejtat e tyre të punës?

TË GJETURAT NGA DEBATET

Në këtë kapitull do të trajnohen të gjeturat e mbledhura gjatë diskutimeve në radio me këta persona:

1. Bashkim Gashi – KLMDNJ
2. Ejona Hoxhaj – Përfaqësuese në OJQ "IDEA"
3. Islam Elshani – Zyrtar për komunitetet dhe kthim
4. Nora Xhuzi – Gazetare në RTK, emisioni "Ora Egjiptiane"
5. Qazim Pirana – Menaxher i projekteve ne Agjencionin e Zhvillimit Rajonal Jug
6. Veron Tara – Drejtor në OJQ "EDUCO"
7. Xhulieta Devolli – Përfaqësuese e OJQ "Network of Roma, Ashkali and Egyptian
8. Avdi Misini – Redaktor në RTK Radio Kosova 2, emisioni në gjuhën rome "Romtegra"
9. Daut Qulangjiu – Redaktor në redaksinë rome "Yekhipe" në RTK
10. Gazmend Salijevic – Zv.ministër në Ministrinë për Komunitete dhe Kthim
11. Lejla Veshall – Komiteti për komunitetet në KK e Prizrenit
12. Osman Osmani – Drejtor ekzekutiv i OJQ-së "NEVO KONCEPTI"

Niveli i punësueshmërisë tek të rinjtë e Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptas në Komunën e Prizrenit

Nuk është aspak i kënaqshëm numri i të punësuarve të komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptas në komunën e Prizrenit. Për sa i përket punësimit zyrtar, ata nuk janë të inkuadruar dhe nëse po, ata janë vetëm të angazhuar në punët teknike. Më e rëndësishmja është që nuk është plotësuar kuota e 10% e cila qëndron për komunitete. Në Komunën e Prizrenit qëndron një numër i lartë i rreth 80 persona të komunitetit Rom që kanë përfunduar studimet, e që nuk janë punësuar edhe pse kemi kërkuar nga Komuna e Prizrenit të dhënat e statistikave të të punësuarëve të Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptas dhe vendin ku janë të punësuar, asnjëherë nuk kemi marrë përgjigje. E ne e kemi të qartë që në ato shifra shihen qartazi manipulimet që bëhen nga komuniteti shumicë tek komuniteti pakicë.

Punësimi është e drejtë universale e çdo njeriu, pa dallim feje, etnie, gjinie apo moshe. Në rastin e mosrespektimit të kësaj, atëherë nuk do të kemi bashkëpunim mes vete, e që lind dhe papunësia, sidomos tek komunitet Rom, Ashkali dhe Egjiptas.

Punësueshmëria e të rinjëve të Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptas në Komunën e Prizrenit, nuk është shumë e kënaqëshme,

për shkak se ata çdo ditë përballen me diskriminim, sidomos me diskriminimin social dhe ekonomik.

Punësueshmëria e grave të komunitetit në Prizren akoma mbetet sfidë kryesore, ato hasin në shumë vështërsi për të u kyqur në tregun e punës. Ndërsa, sa i përket pozitive vendimmarrëse, fatmirësisht tani shumë të reja nga komunitetet Rom, Ashkali dhe Egjiptas, janë të shkolluara në nivel të lartë, e që i'u bëjë thirrje institucioneve që ta shfrytëzojnë këtë mundësi që t'i marrin këto vajza e gra në vendet e tyre të punës në mënyrë që ato ta japin kontributin e tyre për shoqërinë kosovare.

Duke pasur parasysh që Prizreni është njëri nga qytetet e mëdhaja të Kosovës, sa i përket administratës publike, nuk ka një numër të lartë të punësuarish nga komunitetet Rom, Ashkali dhe Egjiptas, e që kuota e tyre është e rezervuar dhe prej tyre vetëm një është i punësuar në Departamentin për Komunitet dhe Kthim. Njëjtë vlenë dhe në sektorin privat, shumica nga ana e komuniteteve janë në pjesën teknike të punësuar, ndërsa në vendimmarje apo pjesën tjetër të punësimit, janë të punësuar komunitetet shumicë. Duke pasur parasysh rritjen e numrit të intelektualëve të komuniteteve Rom, Ashkali dhe Egjiptas, është e nevojshme punësimi i tyre dhe në anën tjetër, pra jo vetëm mirëmbajtës.

Faktorët negative që ndikojnë në mos punësim të komunitetit

Faktorët negative që ndikojnë në mos punësim janë të shumtë, duke filluar nga ato historitë që ka ekzistuar bindja që burrat janë më të aftë, sidomos kur janë në pozita më të larta, pastaj është ajo çështja e kujdesit ndaj fëmijëve apo personave të moshuar që kemi në shtëpi, çështja e pagës së ulët, burri i'a ndalon vajtjen në punë gruas së tij, e shumë gjëra të tjera, që ekzistojnë si problem, e ne si shoqëri duhet që t'i trajtojmë.

Fakt kryesor negativ është që ne si shumicë duhet ta ndryshojmë kulturën tonë, pasi që jo vetëm që është e detyruar me ligj kjo kuotë, por duhet marrur parasysh dhe komunitetet që jetojnë në vendin tonë. Duhet t'i inkadrojmë dhe komunitetet pakicë në rrethin tonë pasi që dhe ata janë pjesë e Republikës së Kosovës. Sa i përket monitorimit, edhe institucionet që ushtrojnë detyrën e monitorimit, duhet të kenë një mbikqyrje për zbatimin e punës së tyre, edhe në pjesën e komisionit për punësim, pasi që e dimë që ata në kohën e fundit nuk po e respektojnë dhe aq detyrën e tyre. Kosova është një shtet i ri, i cili ka nevojë për krijimin e ekspertëve të politikave të punësimit dhe Kosova si shtet duhet të krijoj edhe vende të punësimit. Faktor negativ është dhe punësimi i familjarëve në biznese private edhe kjo ndikon që personat nga

komuniteti ta kenë më të vështirë qasjen në tregun e punës. Faktor tjetër është dhe importi i tepërt, pra më i madh se eksporti. Kosova duhet të prodhoj, në mënyrë që të rritet eksporti dhe të fuqizohet ekonomia e vendit dhe të hapen më shumë vende pune.

Vlen të përmenden edhe faktorët prezent siç janë diskriminimin dhe ofendimet, por dhe nga ana e statistikave rezultojnë që edhe niveli i arsimimit tek Komuniteti Rom, Ashkali dhe Egjiptas, sidomos tek gjinia femërore është më i ulët dhe që ka ndikuar në uljen e vëttëbesimit tek njëi ri i Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptas për të vijuar shkollën, që pastaj të shëh veten në tregun e punës. Kjo gjë vie nga ne (shumica) që ju ka bërë komuniteteve (pakica) të ballafaqoheni me diskriminimin. Andaj dhe kjo është një faktor kyç që arsimimi i ulët ndikon që të mos punësohen të rinjtë e Komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptas.

Monitorimi i institucioneve

Shikuar nga këndvështrime të ndryshme shumë probleme të cila janë në shoqërinë tonë dhe që lidhen me të drejtat e punës ndodhin si pasojë e mos monitorimit të institucioneve dhe kompanive në vendin e punës. Poashtu, qëndrojnë edhe problematika të tjera që disa të rinjëve pranojnë që të mos kenë kontrata në sektorin privat, për arsye të ndryshme, por megjithëse institucionet duhet të monitorojnë rrjedhjen e këtyre bizneseve në mënyrë që të ndalojnë këtë dukuri negative dhe pronarët e kompanive të ndëshkohen sipas ligjeve.

Fatkeqësisht kemi një numër të konsiderueshëm të bizneseve që janë të pa regjistruara në Sistemin Administrativ të Kosovës, një gjë që është negative si shtet, por dhe nga ana e komuniteteve, pasi që një përqindje shumë e vogël ka kontrata të punës, shumica e tyre kanë vetëm në biznese të mëdhaja. Duhet theksuar që nuk duhet pranuar një kontratë pa e lexuar atë mirë, si dhe në qoftë se ajo kontratë nuk i përmbush kriteret e duhura, të mos ta nënshkruajnë atë kontratë.

Duhet të mbahen trajnime ku ata mësojnë rreth hapave të aplikimit në punë, pastaj njohja me institucionet e ndryshme, mekanizmat e tyre, në rast të nevojës për ankesë, si duhet ankuar etj., ndërsa sa i përket kontratës, ligji zbatohet njësojë si në sektorin publik dhe

në atë privat dhe duhet hequr mendimet që në sektorin publik “ligjet zbatohen më mirë se sa në atë privat”.

Sipas Kushtetutës së Kosovës, të drejtat e komuniteteve Rom, Ashkali dhe Egjiptas janë shumë të pranueshme, duke theksuar nenet 57/58/59, që kanë 14 paragrafe të cilat janë të dedikuara për komunitetet dhe tregohet shumë mirë për të drejtat e komuniteteve në Kushtetutën e Kosovës. Përpos kësaj e kemi masën afirmative, kuotën prej 10% e cila është ndihmesë që pjesëtarëve të komuniteteve i’u duhet një ndihmesë e veçantë, por sa i përket respektimit të masës afirmative, ajo nuk respektohet, njejtë qëndron situata dhe për kuotën 10%.

Si OJQ ose si Shoqëri Civile, mjafton që të mirren me rini që ata të kenë të qartë se çfarë duan në të vërtetë dhe çfarë duhet që të kërkojnë ata në të vërtetë prej të tjerëve. Hapi i parë se çfarë duhet të bëjë një OJQ kur hap thirrjen për një projekt, është që duhet të jenë të gjitha komunitetet të përfshira në thirrje, jo vetëm një komunitet.

OJQ-të e komuniteteve dhe ato që mirren me të drejtat e njeriut, edhe pse akoma nuk është specifike ndonjë OJQ në Prizren që mirret me shkeljen e të drejtave të njeriut, mirëpo OJQ-të e komuniteteve Rom, Ashkali dhe Egjiptas, do ta monitoronin shumë mirë këtë çështje.

Edhe institucionet të cilat janë aktive duhet t'i ngrisin kapacitetet e tyre, fillimisht Inspektoriati i Punës, pasi që, numri i bizneseve në Prizren është shumë më i lartë se në qytetet e tjera, edhe punëtorët të cilët janë në Inspektoriat, nuk arrijnë që t'i kontrollojnë të gjitha këto biznese, andaj lind nevoja për ngritje të kapaciteteve brenda zyrtarëve në Inspektoriat dhe jo vetëm.

TË DALURAT NGA TAKIMET ME KOMUNITETIN

Përmes këtij projekti janë mbajtur takime me komunitetet Rom, Ashkali dhe Egjiptas ku janë informuar në lidhje me Ligjin e Punës të Republikës së Kosovës.

Në këto takim është ligjëruar në lidhje me përmbajtjen e ligjit të punës, qëllimin e këtij ligji, dispozitat e tij dhe institucionet përgjegjëse për monitorim të zbatimit.

Pjesëmarrësit janë njoftuar në lidhje me të drejtat në vendin e punës, llojet e kontratave të punës, përmbajtjen, sigurinë dhe mbrotjen në vendin e punës.

Po ashtu është përkufizuar edhe diskriminimi në bazë të këtij ligji për të gjithë qytetarët e Kosovës.

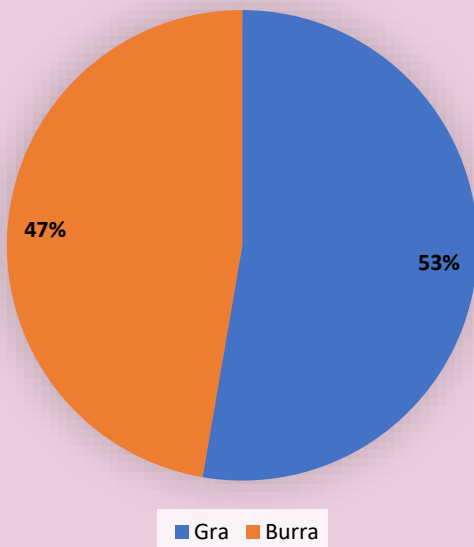
Për më tepër është diskutuar edhe për orarin e punës, pauzat, pushimet javore dhe vjetore dhe mungesat në punë, pushimin e leonisë, pushimet mjekësore dhe mënyra e kompensimit të këtyre pushimeve.

Gjatë takimeve informuese janë bërë edhe bashkëbisedime me pjesëmarrësit dhe janë informuar me pyetjet të cilat ata kanë bërë gjatë gjithë kohës.

Pjesëmarrësit janë informuar rreth mënyrës ankimimit për shkeljen e këtyre të drejtave, ku dhe si duhet të bëhet një iniciativë i ndonjë parregullsie gjatë orarit të punës.

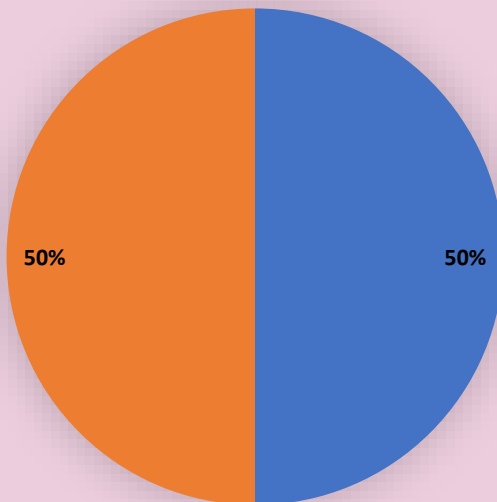
Nga hulumtimi që është bërë duke i anketuar 84 qytetar të komunitetit Rom, Ashkali dhe Egjiptas, ku prej tyre janë 52.7% gra dhe 47.3% burra të moshave nga 18 deri 65 vjeçare.

Gjinia

Sipas statistikave është parë që 50% i tyre janë të punësuar dhe 50% janë të pa punë. Këtu vërehet se në pjesën e të pa punësuarve janë kryesisht mosha e mesme, pra nga 31 deri 40 vjeç.

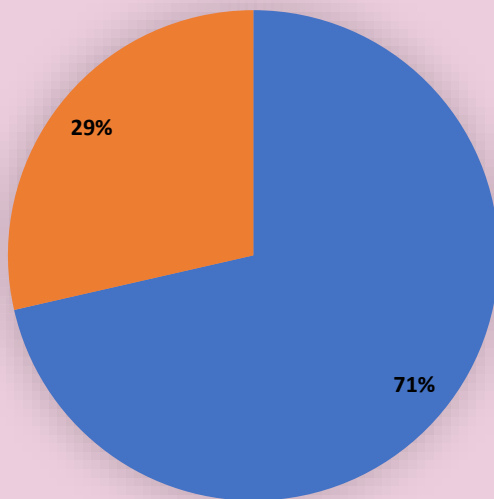
Mosha

■ Të punësuar ■ Të papunësuar

Në pyetjen se në cilin sektor janë të punësuar 50% i të punësuarve, 71% janë në sektorin privat dhe 29% janë në sektorin publik. Po ashtu edhe këtu vërehet se në sektorin publik kryesisht janë të punësuar mosha e shtyer, pra nga 45 deri 65 vjeç.

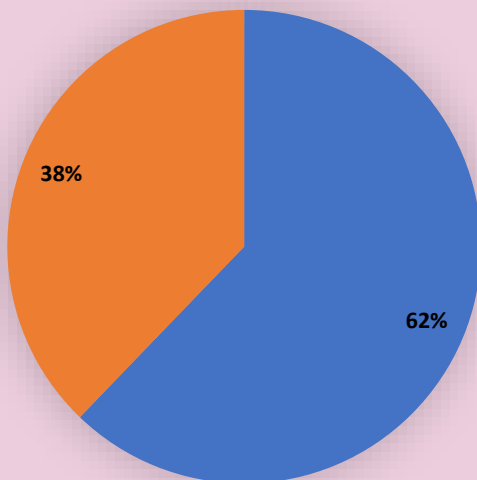
Sektori

■ Privat ■ Publik

Në hapësirën e anketimit se këta të punësuar a kanë kontrata pune apo jo, 62% i tyre janë përgjigjur se nuk kanë kontrata pune dhe 38% i tyre kanë kontrata pune.

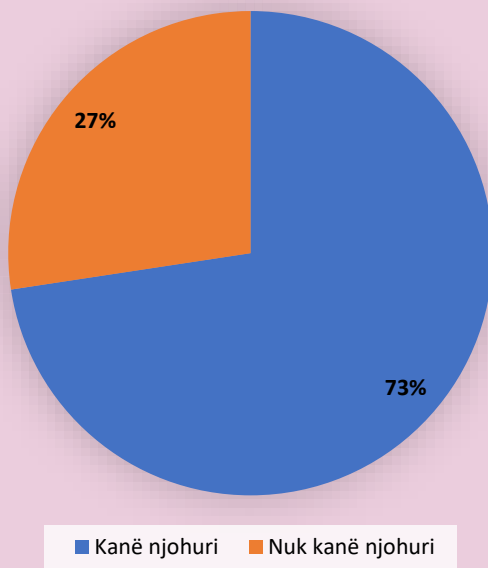
Kontrata

■ Kanë kontrata pune ■ Nuk kanë kontrata pune

Të anketuarit në fund janë pyetur se a kanë njohuri dhe a janë të informuar në lidhje me Ligjin e Punës në Kosovë, 73% e tyre janë përgjigjur se nuk kanë informacion në lidhje me këtë ligj dhe 27% i tyre janë të informuar që ekziston ligji.

Njohuri rreth Ligjit të Punës

Nga ky hulumtim edhe pse jo me numër të madh të anketuarve, rezultohet se Komuniteti Rom, Ashkali dhe Egjiptas nuk janë të informuar mbi ligjet e Kosovës, diskriminohen në aspekt të kontratave të punës dhe se nuk po respektohet kuota prej 10% të së drejtës së punësimit të tyre.

Rekomandimet

Disa nga rekomandimet e nxjerrura janë

Hapi i parë që i nevojitet një punëtori është pajisja me kontratë pune, pasi që ata pastaj ka të drejtë ankese në rast që i shkelet e drejta e tyre.

Ne qoftë se ke arritur kualifikimin për t'u punësuar në punë, në kuadër të koutoës 10% dhe nuk je punësuar, atëherë lind nevoja për të bërë ankesë. Si dhe si OJQ apo Shoqëri Civile, duhet monitoruar më shumë këto komisione, të raportojmë në rastin e shkeljeve të kuotave apo të drejtave të punëtorëve, të avokojmë tek të rinjët për aftësim dhe vetëdijësim etj.

Si nga ana e grave, po ashtu dhe nga ana e burrave mund të themi që nuk kanë njohuri pasi që punojnë në një kohë pa pushim, duke ditur që ekzistojnë ditët e pushimit që janë të parapara me ligjin e punës.

Poashtu gratë duhen vetëdijësuar rreth ngacmimeve seksuale, të cilat fatkeqësisht, sidomos në sektorin privat, ndodhin shumë, e pastaj ato nga frika e humbjes së punës, e nga kërcënimet e ndryshme, ato ngacmime mbesin të paraportuara.

Të rinjët duhen të jenë më aktiv në aspektin e punësimit, si dhe të interesohen më shumë për jetën e punës, që të aftësohen e jo të

jenë të varur nga rrjetet sociale, por të vetëdijësohen për të ardhmen e tyre.

Instuticionet relevante për këtë çështje duhet të monitorojnë të drejtat e punëtorëve, p.sh. me rastin e Inspektoriatit të Punës, me daljen e saj në kontroll të terenit, me inspektim, atëherë do të gjejnë shumë parregullsi dhe shumë të pa drejta që i'u bëhen punëtorëve dhe në këtë mënyrë shumë shpejtë do zgjidhej problemi me shkeljen e të drejtave të punëtorëve.

Secili nga akterët e përmendur kanë rolin e tyre kryesor, por nëse të gjithë angazhohen do të ketë përmisim të dukshëm, por dhe vetë punëtorët duhen raportuar në rastin kur atyre i'u shkelet e drejta e tyre si punëtorë, e pastaj mediat t'i përkrahin ata.

Ekzekutivuo rezime

Akava rodllarin sile resipe te tretirinol sfide thay problemya kolencar mamuyingyona o komunitetya roma, ashkalie thay egiptasya ani Prizrenoski komuna thay sa Kosova. Akava projekto sile resipe te ajutinelamen ano zoralipe e komunitetyenga poziciyako ano politukuno aspekto, kulturano, ekonomikuno thay socialuno.

Mashkar direktyune arakhipyencar kotar e komunitetyenge dizutnencar, resipe sine vash lekanipe o mangipya thay problemya. Specifikune mahale sar Terzimahalla, Qytmahalla, Nevo Jivdipe thay Dardania si thana adekuatune kote organizisalo akala arakhipya. Resipe sine te kreiringyola yek sastio ambiente vash sah kotoleyutnenge thay te mekhel o transmetipe e informaciyako thay zoralipe e dialogesko vash bukyape hakayenge pucipesko.

Prekal o debataya e somjenencar kotar o komunitetya, instituciye thay organizaciye, kreirisalo yek forumi kota o komuniteti roma thay vazdla pere problemya thay lela koto ro ano decipaske procesya. Akala debate shay phiragyona ano studio thay ka fokusingyon ano mahatno pucipeya e komuniteteske, sar inkudipe ani politika, edukipe, diskriminipe thay juvlenge hakaya, Moderatorori ka sigurinel organizipe thay dokumentipe e debatesko vash phirevel finaluno raporti.

12 emisiyendar e tematika "Bukyake hakaya" e 12 ververutne misafiryencar thay 4 treningyendar e 84 personyencar kotorleyutne 45 juvla thay 34 mursha inkuadrisale ani pustik e projekteski, sa akala informaciye thay arakhipya e rodllaripaske ka oven kotor e agorutne raportesko. Akava ka inkludinela rekomandipya thay konluzionya bazirime ano tereneske arakhipya tahyd ebate kola

evolvirisale. Pustik ka promovinyol prekal yek konferenca, kote ka oven kotor lehutne mahatna akterya thay ka phiragyol tek diskutipasko paneli.

Prekal akava proyekto, adresingyola o problemya e komunitetyenge roma, ashkalie thay egiptasya. Prekal akava raporti, adresingyona problematya thay sfide e romane komuniteteske ano Prizren thay sa ani Kosova.. Ano digasteri e politikune angashipesko thay kulturune, si mangipe thay te emancipinen lengo ekonomikuno thay socialuno pedikhipe.

Pucipya kotar debati

1. Sar si o statistike e romane, ashkalyune thay egiptasyune komunitetyenge ano butikeripe ani Kosova?
2. Kola si o faktorya pozitivune vay negativune e akale gendosko?
3. Kobar o komunitetya janena o bukyake hakaya?
4. Kobar e komunitetyenge butikerutnedar silen kontrate thay silen informacia yase jandipe vash pere hakaya thay kobar lender si registrime ko Sindikate?
5. So kerena o Bukyake Etnya thay o BRO thay Institucie kola Lenape kalencar?

KONKLUZIPIYA KOTAR DEBATYA

Ano akava serya ka treteringyon konkluzipya kole kedisale prekal o diskutipya ano radio debatya akale personyencar:

1. Bashkim Gashi – KLMDNJ
2. Ejona Hoxhaj – Reprezenti kotar BRO “IDEA”
3. Islam Elshani – Ofisaluno jeno kotar ofisi vash komunitetya
4. Nora Xhuzi – Shuranlista ano RTK
5. Qazim Pirana – Menageri e proyektyengo ano Agjencioni i Zhvillimit Rajonal Jug
6. Veron Tara – Direktori ano BRO “EDUCO”
7. Xhulieta Devolli – Reprezenta kotar “Network of Roma, Ashkali and Egyptian
8. Avdi Misini – Redaktor ano RTK Radio Kosova 2
9. Daut Qulangjiu – Redaktor ani redaksia “Yekhipe” - RTK
10. Gazmend Salijevec – Talominsitro vash Komunitetya thay iranipe
11. Lejla Veshall – Komiteti vash komunitetya
1. Osman Osmani – Direktori e BRO “NEVO KONCEPTI”

Niveli e butikeripasko ko terne e Komunitetyengo Roma, Ashkalie thay Egiptasya ani Prizrenoski Komuna

Nasi manglo gendo e butikerutnengo kotar o komunitetya Roma, Ashkalie thay Egiptasya, kana si vash ofisaluno butikerutno, kola na si inkuadrime thay te sine kay va, on siton numay ani teknikuno kotor ini kay odote si numay yek harno gendo. May mahatno si kay ne pherdili e kuota 10% koya si vash o komunitetya. Ani Prizrenoski Komuna si yek baro gendo e romane komunitetesko kola agorinde pere studipya, thay na si kotor e bukyako ini kay simen mangipe kotar e Komuna e Prizreno vash o database e statistikenge e butikerutnenge kotar o komuntietya Roma, Ashkali thay Egiptasya thay o than e bukyako kote on si kotor, ni yek ver na siyem lele respondipe. Amen siyemen klardo kay odola sifre dikhona klaro vash o manipulipya kola oven kotar buderyuno komuntieti ano haryuno.

Butikeripe si universaluno hako e sah manushyengo, bizo yaveripya e religia, etnia, poli thay bersha. Ano suro e narespektipask, odoyaver na ka ovelamen yekhunobutikeripe mashkar peste, kote biyangyola thay o bizobutikeripe specifikipeya ko komunitetya Roma, Ashkalie thay Egiptasya.

Butikeripe e ternengo kotar o Komunitetya Roma, Ashkaie thay Egiptasya ani Prizrneoski Komuna, na si but qalarno, vash o sebebi kay on sakodive diklona thay aqhona mamuy e diskrimipesko, specifikipeya e socialunoe thay ekonomukino.

Leyipa pi ayk kay o Prizreno si yeke may bare dizencar ani Kosova, kana la diskutipe e publukun administratak, na si yek marog endo e butikeripasko kotar o komunitetya Roma, Ashkalie thay Egiptasya, e kay lenge kuote si rezervime. Yekhune moldipe si o privatyuno sektori, buderi lenda si kotor ani teknikuni rig sar butikerutne, numay ano leyipedecisiyengo yase aver kotor e butikeripeski, si butukerutnengo si kotor kotar buderyuno komuniteti. Kana la pe konsideripe kay si ano vazdipe e romane intelektualengyo, si mangipe kay on te keren buti ani yaver rig na numay sar teknikya.

Negativune faktorya kola si prezenti vash na butikerite e komunitetesko

Si but faktorya, startipeya kotar odola ekzistina historyaki o mentaliteti isito kay o mursha isi po zorale, isito pana po zorale kana siton ano poziciye po uce, palo kava sito vi promblemi vash dikipe e qhavoren vi manusha so isi phure ani familiya, kay siamen ano khera, yase vi te phena tikno maskuno pokipe, kote olako mursh aqhavana vash te naken pi buti, e buderi yaver, kay ekzisitina sar problemya, e amen sar amalipe musay siam te traytina.

Semno negativuno sogot isito kay amen saren mangalpe te kera yaveripe e amaro kulturako, kote na saday kay sitoy musay te respektingyol kaya kutoa e krisiya, numay manglape te lelol pe konsideripe amaro komuniteti kote jivdinela kate. Mangalpe te inkuadrina vi o haricune komunitetya ano amare kornize te pheanav kote vi on isiton kotor e Kosovaka Republikako. Kana vakara vash monitoripe, vi o inistiuciye kote isiton kote zumvaibe obligaciye vash monitoripe manglape te diklol vash olengo implementipe vash e buti, vi ani kotor e komisiyako vash butikeripe, kote jana ano posluno vahti vi on na respektinena piri buti. Kosova si yek nevo rayipe, kote siola mangipe vash neve ekspertya vash te kriyrinen neve politike vash butikeripe, Kosova sar rayipe mangalpe te kerol vi neve thana vash butikeripe. Negativuno faktori isito vi biznisiya privatuno kote kerna sa butikerutne familiye, kote kava faktori kerla bi butikeripe ani Kosova. Avurno faktori isito vi but inporti po buderi se o eksporti.

Kosova mangalpe te produktipe vash te bayraol o eksporti thay ekonomia e themeski.

Vakergen sar faktori disikriminipe thay segregipe, numay kotar o statisitike rezultinla kay vi ano nivulo skoloipe ano Komunitetya Roma, Ashkali thay Egiptasya, specifkno ano juvlano poli isito po tele kote telarla o korkoropakyavipe pedral yek terno sar Roma, Ashkaluno thay Egiptasuno, vash te nakel ani skola, palo kava te dikol peste ano trego e bukyako, Akava avla kota amen (Buderyuni) kote siam kerede e haricune komunitetyengen vash maribe e diskriminapa. Odoleske kay kava sito yek may semno faktori kote nivel skoloyipasko isi tikno kote rezultinela vash tana khuven pi buti o terne Romane, Ashkalyuno thay Egiptasuno kominitetya.

Monitoripe instituciyengo

Problemi isitov kay buderi terne aceptrinena tana ovelolen kontrate ano privtuno sektori, vash vervrutne sebepya, numay instituciye mangalpe te monitorinen vash akala biznisiya vash aspketi te aqhaven negavuno askpetri thay o butidehutne e kompaniyenge te ovel respektipe e krisesko.

Vash e bibaht isiamen yek baro gendo biznisiyengo kote na siton registirme ano Sistemi e e Kosovaka, Adminstraciyako, kava si yek sheya negetuvno ano amari rashtra, numay vi kotar o komunitetya, kote yek tikno gendo isiolen olendar kontrate butikeripeaske, buderi ani Kosova lendar siolen yek baro biznisi. Manglape te potencerina kay na manglape te akcipientinen e kontrata bi drabime shukar, vi te sine doya kontrata na pherla o kriterya, tana haraminen pe lil ani doya kontrata.

Manglape te adikergon seminraya vash te siklon vash o bajakya kote te aplikinen ano butikeripe, palo kava te penjaren ververutne instituciye, lenge mekanizmya, ano suro e rodlaripasko, sar mangalpe te rodalrina thay aver. Numay kana vakera vash o kontrate, o krisiya implemtengyola yektuno sar ano privtyuno sektori vi ayeka publikuno, numay mangalpe te cida amara godyata kaya o "krisi impemetningyola po shukar ano publikuno sektori, se ano prvatyuno sektori"

Sar Thamllindarin e Kosovaki, hakaya e komunitetynge Roma, Ashkali thay Egiptasya iston but akceptime, kote thenksingyona nanya 57/58/59, kote isi 14 paragrafya kote dediskisale vash komuniteteya thay mutavgyona but shukar vash o hakaya e

komunitetygne ano thamlindarin e Kosovaki. Numay amen siamen ini mase affirmative, vash e kuota 10% kote sitoy phikoipe vash o komunitetya, vash sepfikuno azhutipe, kana vakergyola vash masa afarimative, oy na resketingyola yekhutno isi vi istuaciya vash e kuato 10%.

Sar NGO, yase sar Civuluno Amalipe, basta vash te lenepe e terncar kote on siolen klarno se so mangena ano qaqipe thay so magna thay so mangalpe on te roden ano qaqipe averendar. Yekto bajago se so magnape te keren NGO, kana putergona kharipe vash yek projekti, mangalpe kay sakoya ver te oven koter ververutne komunitetya na saday yek komuniteti.

NGO, e komunitetyenge thay dola kola Lenape vash manushikane hakaya, kote pana na si specifikuno day NGO, ano Prizreno kote lelape vash ushkavipe o manushikane hakaya, numay NGO-komunitetynge Roma, Ashkaluni thay Egiptasyune, shay te monitroinen but shukar vash kala sure.

Vi o instituciye kote siton aktivno mangalpe te bayaren pere kapacitetya, pe starti Inspektoriati vash butikeripe, vash sebepi, o gendo e bizniskengyo ano Prizreno isito but po baro aver dizendar, vi o butikerutne kote isiton inspektoratya, nane shay sar te konrolinen sa kala bisnisya, vash kava sebepi isito musay te vazdon kapacitetya e inspektoryengo na numay inspektoreyngo.

IKLIPYA KOTAR O DISKUTIPYA

Gatiseripe e aktivitetiyege palnesko vash transmetipe e 12 programyune direkno emisiyengo moderime kotar profesionalune shurnalista vash te promovinen thay debatinen peder o Rodlarnin thay zorakeren o socialuno saastardo dialogo vash pucipya kola si e bukyake hakayengo kotar o komunitetya roma, ashkalie thay egiptasya.

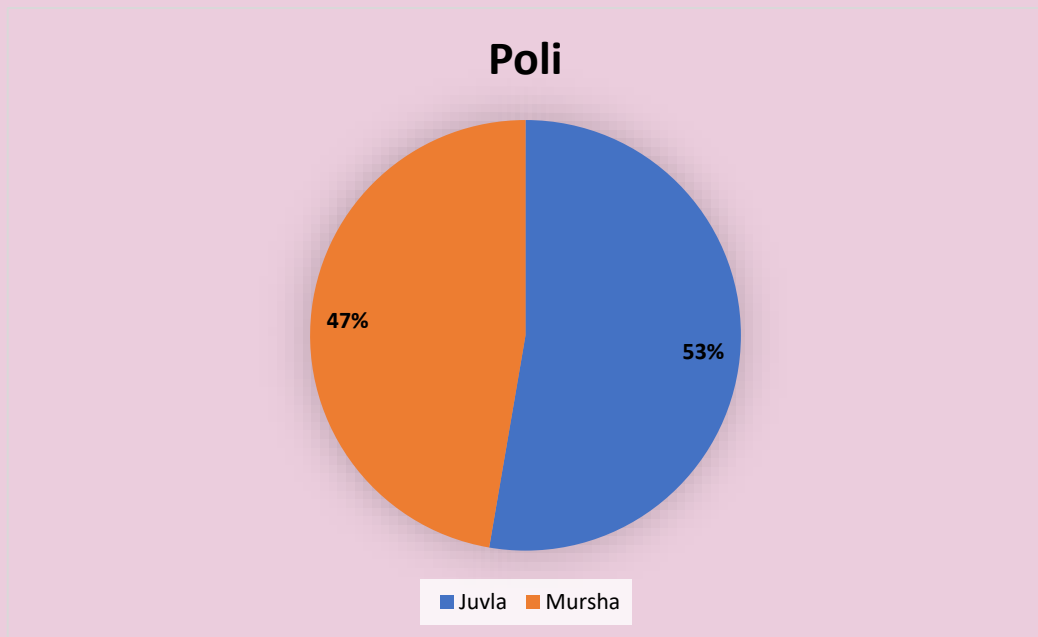
Arakhipe e somjenencar kotar o komunitetya roma, ashkali thay egiptasya ano shtar bazikune mahale, kota demografia e beshutnengi si baza, 4 arakhipya uli.

Inkludipe ano debate e radiosko kotar reprezentya/ofisialune jene kotar instituciye centralune thay komunae Prizrenoski, civilyuno amalipe kotar roma, ashkalie thay egiptasya thay nacionalune organizaciye ani Kosova.

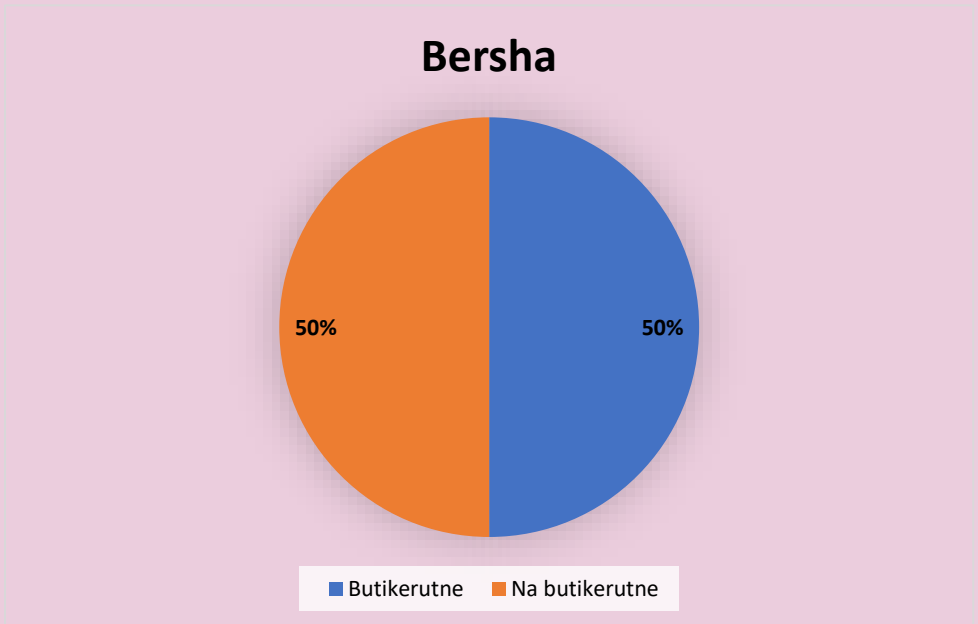
Hramipe e yeke harne raportesko palo sakova radiofonikuno aktiviteti/debati e konluziencar thay rekomandipyencar thay bichargyona e mangle instituciyengo.

Kreiripe e raporteske e konkluziencar thay raporti e pustikako e titulimi "Hako e bukyako ko komunitetya roma, ashkalie thay egiptasya" thay ulavipe e pustikako ano relevantyune instituciyenge, organizaciye e komunitetyenge thay romane organizaciye avri Prizrenostar.

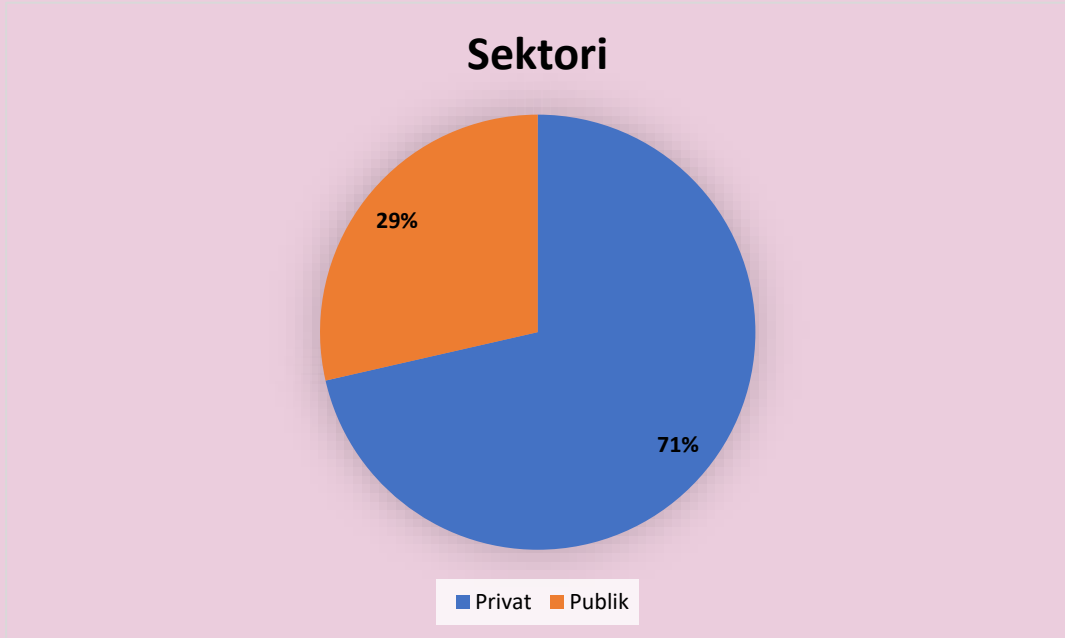
-Kotar arakhipe e jenengo kola sine ktor akala pucipesk sine anketime 74 dizutne e komunitetyenge Roma, Ashkali thay Egjiptas prekal online forma kote sine 52.7% juvla thay 47.3% mursha e bershededar 18 jii 65.

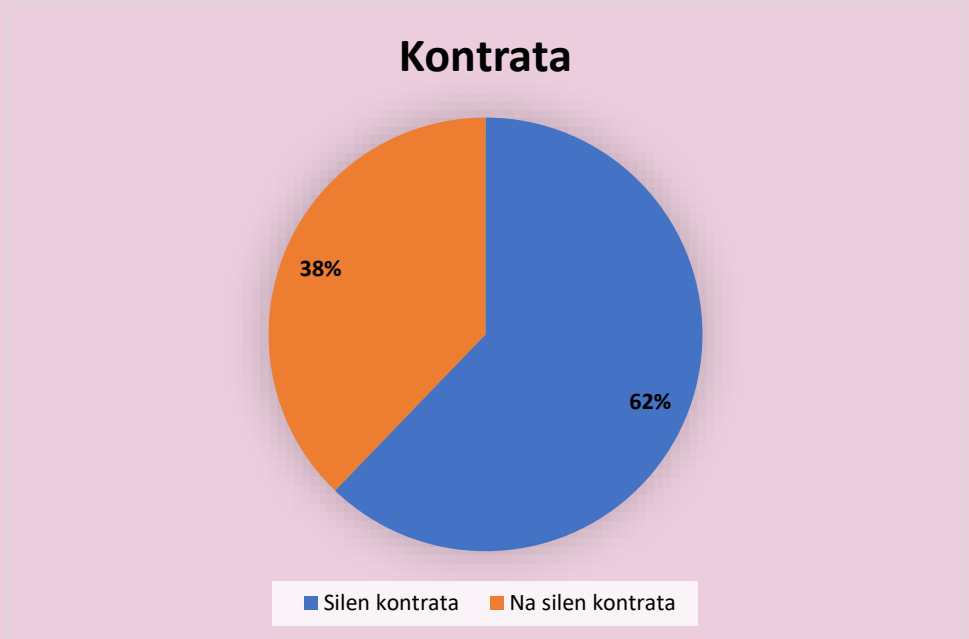
- Sar si pe statistike 50% lenda si kotor e bukyka thay odola javer na si 50%. Akalte mothagyola kotor e na butikeripasko kotar o gendo,31 ji pe 40 bersh

-Ano pucipe kole sektoreske si 5050% si butiekrutne kotar 71% thay 29% si puyblukuno sektori.

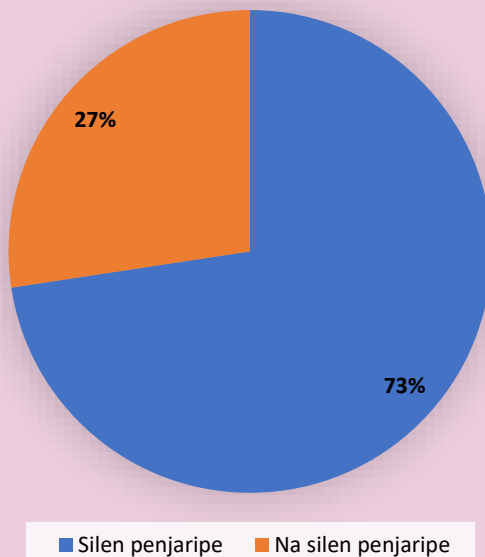

-Ano puteripe e anekta lendar 62% na silen kontratae bukyka thay 38% na silen

-Anketime pucille silen mi janipe vash o Krisi e Bukyaako, thay 73% phende kay na silen numay 27 va.

Penjaripe vash Krisi e Bukyako

Nga ky hulumtim edhe pse jo me numër të madh të anketuarve, rezultohet se Komuniteti Rom, Ashkali dhe Egjiptas nuk janë të informuar mbi ligjet e Kosovës, diskriminohen në aspekt të kontratave të punës dhe se nuk po respektohet kuota prej 10% të së drejtës së punësimit të tyre. Kotar akava rodllarin ini kay yek baro gendo e komunitetyengo kla si anketime rezultinena kotar o Komunitetya Roma, Ashkalie thay Egjiptasya na si informime vash Kosovake krisya thay diskrimingyona ano akava suro vash bukyaki kontrate kote dikhkola e kouta 10% kotar olenge hakya butikeripaske.

Rekomandipya

Yekto bacako kova si manglo vash yek butikerutno si leyipe e bukyaka kontratako, kay palo dova te ovel shayipe vash rovlarin kana ushkagyona lenge bukyake hakaya.

Te sine kay reslen tumaro kualifikipe vash te oven kotor e bukyako, ano rami e kuotako 10% thay na siyen kotor e bukyako, palo odova biyangyona mangipe te kera rodclarin. Sar BRO thay Civilyuno Amalipe, musay te monitoringyol mau but akala komisie thay te raportinen o ushkavipya e kuotyengo yase butikerutnene hakayengo, te avokina ko terne vash vazdipe thay korkorjanglaripe. Sar kotar e rig e juvlengi, ini akeya kotar e murshengi rig shay te phena kay na simen penjaripe vash kay kerena buti thay na silen ashlipe, janipeya kay ekzisitina ashliaspke dive kola si diklarde e bukyake kriseya.

Numay, juvla musay te korkorjanglaryon vash seskualune qalavipya, kola vash bibaht, may but ano privatyuno sektori, ovena, thay e dar vash nashalipe e bukyakethanesko si but yaverutne, thay o qalavipya aqhona biraportime.

Terne musay te oven may aktivune ano bukyako pucipe, thay te interesingyon mau but ano jidipe e bukyako, kay te vazden pere janipya thay ma te oven umlamvde kota socialune rafinya numay te korkorejanglaryon vash lengo avutnipe.

Relevantyune instituciye vash pucipya musay te monitoringyon vash bukyake hakya, misal e suroa vash Bukyako Inspektoriati , iklipeya ano tereni e inspektipeya, shay te iklon but na rregularipe kola ovena e butikerutnengi. Sakova akterya kola potencinciale vash lengo mahatno roli, numay na si angashime ka oven may laqarno shukaripe, numay korkore o butikerutne musay te raportinen vash lengo suro thay lenge hakaya.

